

EVLAT EDİNİLMİŞ BİR ANNENİN EVLAT EDİNMESİ

A. Zafer Atasoy*

ÖZET

Bu yazıda evlat edinmenin kısa bir tarihçesi, zaman içinde yüklenen anlamlar ve sosyokültürel farklılıklar gözden geçirilmiştir. Değişik kültürlerde evlat edinme, tek tanrılı dinlerin evlat edinmeye yaklaşımları, psikodinamik yaklaşımın evlat edinmeye getirdiği açıklamalar, yürürlükte olan yasalarda evlat edinmeye ilişkin düzenlemeler üzerinde durulmuştur.

Sunulan olgular bir anne ve ikiz erkeklerdir. İkiz erkek çocuklar eş zamanlı olarak iki ayrı aile tarafından evlat edinilmişlerdir. Evlat edinilmiş bir anne, ikiz eşlerinden birini evlat edinmiştir. Bu yazıda, ilgili yazın eşliğinde olgular tartışılmaktadır.

Anahtar Sözcük: Evlat edinme, evlat edinilmiş çocuk.

SUMMARY: CASE STUDIES: ADOPTION OF A CHILD BY AN ADOPTED MOTHER

In this article a short history of child adoption, meaning attributed to it and sociocultural differentiation have been reviewed and adoption in different cultures, rapprochement's of religions, explanations of psychodynamic rapprochement to the adoption, arrangement made by the actual legal order to the adoption are searched.

Presented cases are a mother and male twins who were adopted by two different families at the same time. An adopted mother adopted one of the twin pairs.

Cases were discussed together with the literature about adoption.

Key words: Adoption, adopted child.

GİRİŞ

Çocuk sevme ve anne ya da baba olma duygularını yaşayabilme, neslin sürdürülmesi gibi birçok nedenle erişkinler çocuk sahibi olmak istemektedirler. Anne babanın üretkenliği ile ilgili sorunlarda çocuk yapay yollardan elde edilmeye çalışılmaktadır. Günümüz tıp olanakları ile kısmen yetersiz üreme işlevlerine çözümler üretilmiştir (Tüp bebek; yapay döllenme, vb..). Ancak bir çok çift için bu olanaklar değişik nedenlerden dolayı yetersizdir (Tıbbi, sosyal, ekonomik, vb..). Bu durumda çözüm olarak karşımıza "evlat edinme" çıkmaktadır. Evlat edinme düşünce ve duygusunun altında öncelikle ana-baba olma isteği yeter.

Tarih boyunca evlat edinme kan akrabalığına dayanan tüm toplumlarda çok önemli yer tutmuştur. Evlat edinme ve evlatlık olma bir çok sanat eserinin konusu olmuş ve işlenmiştir (Örn: Bertolt Brecht'in Kafkas Tebeşir Dairesi). Eski toplumların evlat edinmeye verdikleri önem, bu işleme bir tören eklenmesi ile daha da belirginleştirilmiştir. Bu törenlerden bazıları annenin kendi

çocuğuna sahip olduğunu vurgular şekilde doğuma benzerlikler gösterir: Herakles'in Hera tarafından evlat edinilmesinde olduğu gibi (Büyük Larousse 1986). İngiliz Kolombiyasında evlat edinilen çocuk evlat edinen annenin bacakları arasına konur ve evlat edinme töreni doğumu çağrıştıran davranışlarla sürdürülür. Yeni Gine'de dulların ve tek çocuk sahibi olanların evlat edinme hakları vardır. Afrikada, bir çok yerleşim biriminde evlat edinme töreni sırasında evlat edinilen çocuk evlat edinen babanın göğsünden kan emer. Eski Çin'de erkek çocuğu olmayan evli erkek kendi ailesindeki erkeklerden birinin oğlunu evlat edinirdi (Hastings 1951). Eski Yunan ve Roma toplumlarında miras ve soyunu sürdürmek için erkek çocuk sahibi olmak çok önemliydi. Bu önem Hint toplumu içinde geçerlidir, ayrıca oğlu olmayanın Cennete gidemeyeceğine de inanılır (Hastings 1951).

Evlat edinme, doğanın insana oynadığı çocuk-suz bırakılma, miras bırakamama ve soyunun sürmemesi oyununa hukuk ve din kuralları içerisinde karşı gelmez (Hastings 1951). Musa Peygamber bulunmuş bir çocuktur ve evlatlıktır. İlk tek tanrılı din olan Museviliğin elçisidir ve

* Uzm. Dr. S.S.K. Ankara Çocuk Hastalıkları Eğitim Hastanesi, Ankara

yetiştirildiği düzene karşı gelerek ilahi görevini gerçekleştirmiştir. Hazreti Yusuf, öyküsünün aktarıldığı ilahi kitaplar, Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'e göre evlatlıktır.

İlk kez 1917 yılında ve gözden geçirilmiş biçimde Papa II. Jean-Paul'un ön yazısı ile 1983'te Vatikan tarafından yayınlanan Code de Droit Canonique'in 110. Maddesine göre sivil yasalarla evlat edinilen çocuklar evlat edinenlerin çocukları olarak kabul edilmişlerdir. 1094. Maddeye göre evlat edinilmiş olanlar, biyolojik çocukların uymak zorunda oldukları evlenme yasalarına uymakla yükümlü kılınmışlardır.

İslam'dan önce Araplar arasında evlat edinme gelenekleri vardı. Evlat edinen kişi halkın önünde o çocuğu evlat edindiğini açıklar ve o çocuk onun öz çocuğu olurdu. İslam, Kur'an-ı Kerim, evlat edinme ve evlat olmayı düzenlemiştir. Evlatlık edinilen çocuk evlat edinenin öz çocuğu değildir, o her zaman öz babasının çocuğudur. Onu öz babasının adıyla birlikte çağırarak Allah katında adalete daha uygundur. Eğer babası tanınmıyorsa tüm müslümanların kardeşidir, dostudur. Babasından başkasının adına bağlanan kimse söz ile onun çocuğu olamaz, çocukları öz babalarının adıyla çağırarak uygundur. Ancak bir kişinin bir çocuğu sevip, ona çocuğu gibi davranması yasak değildir; özellikle yetim ve öksüz çocuklara sahip çıkılması özendirilmiş ve desteklenmiştir. Bu sevgi ya da evlatlık olma onunla kendisi arasında mirasçı olmaya, evlenme yasağına neden olmaz. Sahipsiz bir çocuk müslümanların koruması altındadır; yetim ve öksüzü bakmak, gözetmek, hakkını korumak sevaptır (Öztürk 1995, Ateş 1988).

Evlat edinme ve edinilme soyun sürmesi açısından ayrıcalıklı ve özel bir durumdur. Bu durumda evlat edinmenin yarattığı özgün ailesel ruhsal sorunlardan (Soulé, Noël 1997), çıkan özel aile-çocuk duygusal ilişkisi ile birlikte dinamiği farklı ödipal süreçler ve her bir bireyde değişik hayali varsayımlardan (fantazmlardan) söz edilebileceği kabul edilmektedir. Evlat edinme, ölüm ve yok olma kaygısına karşı gelmenin bir yolu; "çocuk sahibi olma" yüceleştirme savunma düzeneği yoluyla ölmektir. Evlat edinen çift bu varsayımları aracılığı ile kendi ana-babasıyla, cinsel özdeşimini (hetero-homoseksüel, ya da arkaik ve pregenital) gerçekleştirir (Soulé, Noël 1997). Bir çocuğa ismini verme isteği ve dürtüsü, bilinçli olarak en sık karşılaşılan durumdur.

Evrensel olarak iki değişik evlat edinme biçiminden söz etmek olasıdır. Basit evlat edinme sıklıkla aynı geniş aile içinde (örneğin kardeşler arasında) evlat edinmedir. Biyolojik anne baba hem çocuk, hem de evlat edinenler tarafından bilinir. Yasal evlat edinme işlemlerinin yerine getirildiği durumlar olduğu gibi olmadığı durumlar da vardır. Yasal evlat edinme işlemlerinin gerekli olduğu durumda genellikle biyolojik anne ve baba, unutulmaya ve unutturulmaya çalışılır ya da bilinmez. F. Dolto (Soulé, Noël 1997), terk edilmiş çocukların kan ve organ bağı gibi topluma yapılmış bağlar olarak görülmesi ve değerlendirilmesi gerekliliğinden söz etmektedir. Ancak çocuğunu terk etmek ya da evlatlık olarak vermek o çocuğu kastre etmek, yok etmekle eş değerdir; suçluluk duygularına yol açar.

Birçok aile evlatlık edindiği çocuğa evlatlık olduğunu açıklamada zorlanır. Biyolojik anne baba olmamanın çocuğu her an kaybetme riskini taşıdığını düşünürler. Bu durumda evlat edinilen çocuğun yaşayacağı ilkel sahnenin (scène primitive: kendisinin doğumuna neden olan anne ve babasının cinsel ilişkisinin canlandırıldığı sahne) oyuncusu olamama kaygısı bilinç dışında önemli bir yer tutar. Bilinçli ya da bilinç dışı olarak çocuğa evlatlık olduğunun açıklanmamasının altında, ailenin "kendi cinselliklerini değersizleştirmelerini kendi elleri ile yapmaları" kaygısının yattığı ileri sürülmektedir (Soulé 1968).

Annenin kısır olduğu durumda, annenin öz geçmişi jinekolojik incelemelerle doludur ve onda yoğun bir biçimde bedenini değersiz kılan izler bırakmıştır. Çocuk sahibi olmak için yaşadıkları, arkaik depresif eğilimlerini ve kastrasyon kaygılarını alevlendirmiştir. Evlat edinilen çocuk anne için eşinin çocuğudur. Dolayısıyla taşınması çok zor olan kaygılarının artmasına yol açabileceği gibi tam tersine azalmasına da neden olabilir (Soulé, Noël 1997). Kaygıların azaldığı durumda bile biyolojik annenin ortaya çıkıp çocuğunu alması olasılığı yaşanır, böylece evlat edinme çocuk kaçırma ile eşdeğer olur. Yaşanmış bir kaygı ortaya çıkar. Evlat edinme girişiminin başlaması ile birlikte anne adayını bilinç dışında, gebelikle birlikte canlanan "İmge Bebeğini" (Atasoy 1998) yaşatan annenin duygularına benzer bir süreç içine girer. Ancak bu kez yaşananlar karikatürize edilmiş özellikler taşır (Soulé, Noël 1997) : İmge bebek çok kısa ya da çok uzun, ancak hiç bir zaman gebelik süresine uymayan bir sürede canlanır ayrıca batında varlığı hissedilmez ve diğer

özelliklerini gebelik boyunca sergilediği gibi sergileyemez.

Babanın kısır olduğu durumda ise çocuk sahibi olma, libidinal nesne özelliğini daha az taşıyarak, kastrasyon kaygılarını alevlendirir. Artan kaygı ise erkekte cinsel işlev bozukluklarına ya da aşırı cinsel eyleme yönelmeye neden olur.

Eşinin doğurganlığını engellemiş olma kaygısı kısır çiftlerde yaygındır. Bu kaygıdan kurtulmak için boşanma, böylece eşinin doğurganlığa kavuşmasına yol açma sık karşılaşılan bir durumdur. Birlikte evlat edinme ise evliliklerini onarma ve sürdürme olanağı sağlar. Evlatlığı evliliğin yürütülmesini sağlayan ve eşler için yapı harcı işlevi gören bir nesne olarak değerlendirilmek olasıdır. İnfertilite nedeniyle aile içinde (karşılıklı) yoğun öfke olabilir. Cinsel gücün sergilenmesinde eş engel olarak görülür, bu durumda aile içi öfke evlat edinilen çocuğa bulaşır.

Evlat edinilen çocuğa evlatlık olduğunu açıklamak evlat edinmiş bir çok çift için kendi yaralanmalarını tekrar hatırlama anlamını taşır. Dolayısıyla evlatlık çocuk evlat edinen çift için potansiyel travma nesnesidir. Ancak evlat edinmeyi açıklamak evlat edinmiş çiftlerin ödipal ve pre-ödipal çatışmalarına mutlu bir çözüm bulma özelliğindedir. Ayrıca bu açıklamaya bağlı sorunlar çocuğun değil de ailenin sorunudur.

S. Freud'un alın yazısı olarak nitelendirdiği Aile Romanı (Roman Familial-Family Romance) Otto Rank tarafından "Kahramanların Doğuşunun Mitosu"nda ayrıntılı olarak işlenmiştir (Rank 1909). Aile romanı ödipal dönemin mirası olarak latent dönemin tipik fantazisidir. Ödipal çatışmaların, latent dönemde soyunu, kökünü sorgulamak adına yeniden ele alınmasıdır (Fenichel 1974). Aile romanında baba çocuk tarafından değersizleştirilir (sembolik kastrasyona uğratılır). Çocuk babasının çocuğu olmaktan kurtulur. Anne de değişime uğratılır, dolayısıyla anne için kurduğu cinsel fantazilerinden faydalanabilir duruma kavuşur. Çocuk ilkel sahneyi inkar eder. Çok güçlendirilen anne, tanımlanan ya da tanımlanmayan, ancak güçlü ve kastre edilemez özellikler taşıyan eşe sahip olur. Çocuk megalomanisinin sonucunda yaratılan, fantastik özellikler taşıyan, gerçek ve imgesel kişiliklerin yardımıyla narsisistik onarma sağlanır. Ödipal dönem sürecince yoğun olarak yaşanmış olan kastrasyon kaygısı daha kabul edilebilir biçime sokulur. Gerçek ana babanın sıradanlığı ve güçsüz-

lüğünden de korunmuş olunur. Yaratılan ve yaşanan kahramanlar narsisistik özellikleri doyurur; yaratılan baba çok güçlüdür. Böylece ego ideali dışsallaştırılır ve gerçek baba ile olan çatışmalardan kurtulunur. Sadist özellikler taşıyan süperego'dan korunmuş olur. Bu fantazinin ego yararına olan sonuçları şunlardır: a) Preadolesansta narsisistik doyum sağlayan bilinçli gündüz rüyalarının ana konusuna ulaşılır, b) Psiko-dinamik tutku, mesleğe ve hatta alın yazısına yönelmeye neden olur. Bu tarihte bir çok ünlü kişinin ya da sanatçının özgeçmişinde izlenmektedir. Örneğin; Büyük İskender kendi aile romanını canlandırmak uğruna, öz ailesini bulmak üzere Makedonya'dan yola çıkar, savaşarak İran içlerine kadar ulaşır, ölümünden hemen önce biyolojik ana babasının öz ana babası olduğunu kabul eder (Soulé 1992), c) Psikotik hastalarda ise yansıtılan gerçeğin yerini tutar. Çocuk, edebiyatında ve sanatında nerdeyse her zaman 'Aile Romanı' önemli yerini korur ve sürdürür. Bu konu bir çok film ve romanda işlenmiştir (çizgi film Anastasia, dizi film Ayrı Dünyalar gibi...). Evlat edinilen çocuk özellikle erken yaşta evlat edinilmiş ise diğer çocuklardaki işlevine benzer biçimde 'Aile Romanı'nu oluşturur ve romanını yaşar. Kurguladığı Aile Romanı'na uygun bir biçimde evlatlık olduğunu öğrenmesi önemli bir zedelenmeye neden olmaz: Olabilecek zedelenme biyolojik ailesi içinde yetişen, ancak mutsuz olan ya da kırılğan ana baba tarafından hayal kırıklıklarına uğratılmış çocuğun zedelenmesinden öteye geçmez. Aile Romanı evlatlık çocuk için çok daha kolay kurulurken, çözümlenmesi de o kadar zor, hatta olanaksızdır. Bazı ailelerde ise çocuk için hazır bir 'Aile Romanı'ndan söz edilebilir (Biyolojik çocukları çocuk hırsızları tarafından çalınmıştır, çocuklarını bulmak amacıyla onlarda şimdiki evlatlık çocuğu evlatlık edinmişlerdir, vb.). Evlat edinen aile çocuğun 'Aile Romanı' karşısında kendisini değersiz, kastre edilmiş hissedebilir. Diğer yandan terk edilmiş ve kimsesizler yuvalarında yetişen çocuklar ise her zaman ve çok travmatik bir biçimde 'Aile Romanı'nu oluşturur ve yaşarlar. Duygularını yansıtacakları sıcaklıkta bir anne babaya ulaşmaları olası değildir. Bu çocukların narsisistik zedelenmeleri daha derindir. Geç dönemde, 'Aile Romanı'nın oluşturulduğu süreç içinde evlatlık olan, evlatlık alınan çocuklarda ise yeni aileleri romandaki, masaldaki kişilerin yerine geçme özelliği taşıyabilir: Peri, iyilik meleği rolleri çok sıktır. Bu aktarım ise çocuğu kaygı yaratıcı yeni bir duruma

sokar, yepyeni Aile Romanı oluşturulması da artık olanaksızdır. Aile Romanı gerçek anne ve babanın cinselliklerinin geri verilmesi ile sonlanır. Bu sonuca ulaşılması için ise onların doğuran ve doğurtan olması tek başına gerekli ve yeterli değildir, ayrıca ödipal çatışmanın birlikte yaşandığı ve bir anlamda birlikte sonlandırıldığı kişiler olması gerekir. Dolayısıyla geç dönemde evlatlık alma önerilmesi patolojilere açıktır.

Yürürlükte olan Türk Medeni Yasasının 253. ve devamı (253-258) maddelerinde evlatlık olma ve evlat edinme düzenlenmiştir. Evlatlık kendisini evlat edinen ailenin ismini alır ve mirasçısı olur. Ancak asil ailesindeki mirasçılığı da devam eder. Evlat edinme ile ana babaya ilişkin hak ve yükümlülükler evlat edinen kimseye geçer. Eşler tarafından birlikte evlat edinilen küçüklerin nüfus kaydında evlat edinen eşlerin adı yazılır. Evlatlığın reşit olduktan sonra asil ana babasının adını kullanması mümkündür. Evlatlığın miras ve başka haklarının zarara uğramaması için her iki ailenin nüfus kaydına işlenir. Evlat edinme ile ilgili kayıtlar Mahkeme kararı olmaksızın yada evlatlığın izni dışında hiçbir şekilde açıklanamaz. Evlatlık ve evlat edinenin rızası ile her zaman kaldırılabilir. Evlatlık ilişkisi geçerli nedenler (Öldürme girişimi, kötü muamele, vb...) varsa evlat edinen kimsenin isteği üzerine yargıç tarafından da kaldırılabilir. Evlatlık ilişkisinin bitmesi ile geleceğe yönelik tüm işlemler de kalkar.

Bu yazıda, evlat edinme ve edinilmedeki sosyokültürel ve dinamik özellikler özetlenmeye çalışıldıktan sonra, evlat edinilmiş olan bir anne ile bir diğer annenin ikiz kardeşleri evlat edinmeleri sonrası yaşanan süreçlerin eş zamanlı olarak aktarılacağı bir olgu sunulacaktır. Sunulan olguda geçen isimlerin tümü yazar tarafından değiştirilmiştir, gerçek isimleri değildir.

OLGULAR

Bülent Hakan ve Levent Botan 23.4.1990'da ikiz eşi olarak doğmuşlar. Anneleri doğum sonrasında, ilk çocuğu olan kızları gibi, erkek ikizlerini de evlatlık olarak vermek üzere Çocuk Esirgeme Kurumu Yuvasına başvurmuş.

Ayşe Hanım ve eşi Ali Bey ile Fatma Hanım ve eşi Veli Bey çok yakın arkadaş olan ve çocuk sahibi olamadıkları için evlatlık çocuk arayan ailelermiş. Bülent Hakan, Ayşe Hanım ve Ali Bey tarafından (Bülent ismi biyolojik anne babanın

verdiği isimdir, Ayşe Hanım ve Ali Bey oğullarına Hakan ismini evlat edinme işlemi sonrası koymuşlardır), Levent Botan da Fatma Hanım ve Veli Bey tarafından evlat edinilmiştir (Levent ismi biyolojik anne babanın verdiği isimdir, Fatma Hanım ve Veli Bey oğullarına Botan ismini evlat edinme işlemi sonrası koymuşlardır).

Ali Bey 49 yaşında, yüksekokul mezunu, bir yıl önce emekli olmuş. Ayşe Hanım 40 yaşında ilköğretim mezunu ev hanımı. 23 yıl önce görücü usulü ile evlenmişler. Evliliklerinin başından beri çok çocuk sahibi olmak istemişler. Çocuklarının olmayacağını evliliklerinin üçüncü yılında öğrenmişler ve Ali Bey bu nedenle ameliyat olmuş (testislerinden birinin tersiyone olması nedeniyle orşektomi ameliyatı) ve ilaç tedavileri başlamış. Gittikleri hiç bir hekim kesin bir biçimde çocuk sahibi olamayacaklarını söylememiş. Bu nedenle bir gün çocuk sahibi olacaklarını hep düşünmüşler. Evliliklerinin altıncı yılında Ali Bey eşine isterse ayrılacaklarını söylemiş. Bu isteğin tek nedeni çocuk sahibi olmayacakları ve bu durumdan kendisini sorumlu tutmasıymış. Bu dönemde Ali Bey çok huzursuzmuş uykusu bozulmuş, hiç bir şeyden zevk almaz olmuş, insanlarla konuşmuyormuş, içine kapanık bir durum içindeymiş. Bu teklifi Ayşe Hanım hemen geri çevirmiş. Önceki yıllarda kendi ailesinden de "madem çocuğun olmuyor, o zaman boşan" önerileri almış ve hemen red etmiş. Ayşe Hanım ilk kez eşinden dolayı çocuğunun olmayacağını öğrendiğinde çok üzülmüş, ancak bu durumu "Takdiri İlahi" olarak görmüş.

Ayşe Hanım beş çocuklu bir ailenin en küçük çocuğu olup, altı yaşındayken teyzesi tarafından evlatlık edinilmiş. Teyzesinin iki çocuğu olmuş ancak ikisi de yaşamayıp öldüğü için Ayşe Hanım evlatlık olarak almış. Kendisinden önce ablası teyzesine evlatlık olarak verilmiş ancak çok yaramaz bir çocuk olan ablası kısa bir sonra eve dönmüş. Teyzesinin evine gittiği ilk gün evine döneceğini düşünmüş. Evini ilk günden itibaren özlemiş. Babasının ki gibi şapka giyen bir erkek ne zaman evin önünden geçse heyecanlanır ve eve döneceğini sanırmış. Annesine öfkelenmiş ve küsmüş. Çok yakın zamana kadar bu öfkesi varmış. Ayşe Hanım evlatlık olmanın kendisine çok zor geldiğini eşine sık sık anlatırmış. Evlendiği onsekizinci yaşına kadar evlatlık olmayı hiç bir biçimde içine sindiremediğini eşine aktarmış. Annesi ve babasından daha çok evlat edinilen anne ve babası (teyzesi ve eniştesi) ile ilişki

içindeymiş, onları nerdeyse her ay bir kez ziyaret ederken diğerlerini yılda bir - iki kez ancak görmüş. Hakan'ı almadan yaklaşık 8 ay önce bir akciğer ameliyatı geçirmiş (lobektomi).

Her iki çiftten, Ali Bey ve eşi Ayşe Hanım ile Veli Bey 17.5.1990'da Hakan ve Botan'ı almak üzere biyolojik annenin evine gitmişler (Bu tarihte Fatma Hanım Ankara dışındaymış). 17 Mayıs Ayşe Hanım tarafından karmaşık duyguların birlikte yaşandığı bir tarih: Hem oğluna kavuştuğu, dolayısıyla çok sevindiği, hem de oğlunun annesinden ayrıldığı, dolayısıyla oğlu için çok üzüldüğü günmüş. Kendi kendine her yıl kutlamış. Çocukların annesi ve anneannesi Ankara'nın gecekondu semtlerinden birinde, kentin sınırında yaşıyorlarmış. Çok kısa süren tanışma sonrasında bebekleri alıp evden ayrılmışlar. Evde hiç bir eşya yokmuş, ancak TV ve video dikkat çekici bir biçimde duruyormuş. Çamurlu bir sokakta oturuyorlarmış. Hakan ve Botan'ı iki çikın içindeki eşyaları ile vermişler. Ayşe Hanım kendi evlerinde kundakları açmakla bitirememiş; çocukları lahana gibi sarılı bulmuş. Çocuklar çok bakımsız bir durumdaymış. Her ikisinin de altları yara içindeymiş. İlk iş olarak aç oldukları için beslenmelerini sağlamışlar, daha sonra yara bakımlarını yapmışlar. Botan'ın durumu daha kötüymüş, bu nedenle Ayşe Hanım onu almak istemiş ancak daha sonra Fatma Hanım Botan'ı seçmiş. Ayşe Hanım bebeklerin her ikisini de çok sevmiş. Hiç bir ayırım yapmadan her ikisi ile ilgilenmiş.

Yeni ailesi ilk iş olarak Hakan'ı bir hastanede muayene ettirmiş: Hakan muayenede 1900 gr. gelmiş. Çok bakımsız bir bebekmiş, ancak bedensel bir sorun saptanmamış. Hızla gerçekleştirilen hukuki işlemler sırasında mahkemeye adres olarak Ali Bey bir yakınunun adresini vermiş. Aynı günlerde, aile oturmakta oldukları evden çıkarak Ankara'da başka bir semte taşınmış. İlk günlerden itibaren bebeklerinin bakımı ve beslenmesi için çok özenmişler, evlerinde Hakan'a vermek üzere vitamin hiç eksik olmamış, bu tutumlarını sürdürmüşler. Çok düzenli olarak hekim kontrolü altında bebeklerin büyümüşler. Veli Bey ve Fatma Hanım ile olan ilişkileri daha yoğun olarak devam etmiş. Bebeklerin büyütülmesinde karşılıklı birbirlerine destek olmuşlar.

Hakan'a adını Ali Bey koymuş, nüfus işlemleri sırasında daha önce taşıdığı, biyolojik annesinin koyduğu Bülent ismini nüfusa yazdırmak istememiş ancak bebekleri bulan hanımın karşı çık-

ması üzerine vazgeçmişler. Hakan 11 aylık yürümüş, aynı tarihlerde konuşmaya başlamış. 2 yaşında kendini çok güzel bir biçimde sözel olarak ifade ediyormuş. 3 yaşında tuvalet eğitimini tamamlamış. Kabakulak, suçiçeği dışında bir hastalık geçirmemiş. Hakan sokağa pek çıkmayan bir çocukmuş. Evde zamanının nerdeyse tümünü oyuncak otomobilleri ile oynayarak geçiriyormuş. İkiyüzden fazla her boy ve cinsten otomobili varmış. Büyükçe bir oyuncakçı dükkanını dolduracak kadar oyuncakçı olmuş. Bilgisayar oyunlarına çok meraklı ve becerikliymiş. Çekingen bir yapısı varmış. Paylaşmayı sevmiyormuş. İkizi en sık birlikte olduğu çocukmuş. Beraberliklerinde kısa süreli oyun sonrasında sıklıkla kavga çıkıyormuş. Son aylarda karşılıklı olarak fotoğraflarını gördüklerinde birbirlerinden habersiz birbirlerine ne kadar çok benzediklerini annelerine sormaya başlamışlar. Yaklaşık bir yıldır çok korkak bir çocuk olmuş, nerdeyse her gece korkarak uyanıyor ve anne-babasının yanına geliyor, babasına sarılıyormuş. Bu nedenle son 4-5 aydır babası ile birlikte yatmaya başlamış. Annesi evin başka bir odasına taşınmak zorunda kalmış. Babasına çok bağlı bir çocukmuş, babasız hiç bir işini yapmıyormuş. Babanın engellemelerine karşı gelmezmiş onun isteklerini yerine getirirmiş. Anneye her istediğini yaptırırmiş; hiç bir isteği anne tarafından engellenmemiş. Babanın karşı çıktığı her isteği bir biçimde anne tarafından yerine getirililiyormuş. Baba oğul pazar alışverişi için çıktıkları bir gün Hakan babasından pazarda gördüğü civcivlerden evde büyütme için istemiş. Evde çeşitli evcil hayvanlar olması ve civcivlerin bir gün büyüüp tavuk olacakları, bakımlarının zor olacağı gerekçesi ile babası almak istememiş. İsteğini red edilmesini her zaman olduğu gibi Hakan çok ağlayarak karşılamış. Evlerine geldiklerinde ağlaması sürüyormuş. Annesi oğlunun isteğinin yerine gelmediğini öğrenince pazar yerinin çok uzak olmasına aldırmaksızın civciv almış, şimdi evlerinin balkonunda ana oğulun baktıkları civcivleri varmış. Yemekte çok seçici bir çocukmuş; her hafta Hakan için en az 5 kg patates alınıyormuş ve her öğün patates kızartması yemek istiyormuş, ancak nerdeyse önüne gelen patatesin yarısından fazlasını yemeden sofradan kalkıyormuş. Görüşmeye davet etmek için evlerini aradığım ve evde olmadıkları gün telesekretere kayıtlı ses olarak Hakan'ın sesi çıkmıştı.

Hakan 1996/1997 eğitim yılında okula başlamış, yarıyıl öncesinde okuma-yazmayı sökmüş. De-

vam ettiği sınıfın en başarılı öğrencisiymiş, özellikle aritmetik işlemlerini çok seviyormuş ve hızlı yapıyormuş.

Annesini evlat edinmiş olan anneannesi ve dedesi Hakan'ı çok seviyormuş ve şımartıyormuş, evde yapmakta sınırlandığı her yaramazlığı onların evinde yapıyormuş. Uslu durduğu zamanlarda yaramazlık konusunda anneannesi ve dedesi tarafından kışkırtılıyor, yaramazlıkları ödüllendiriliyor. Anneanne ve dede kızları Ayşe Hanım'a hiç bir zaman göstermedikleri yumuşaklığı ve ilgiyi Hakan'a gösteriyorlarmış. Bir sefer dedesi bilerek ve kışkırtarak yoğurt kasesini devirmesini istemiş. Hakan'ın devirmesi üzerine ödüllendirir gibi davranmış.

Aliesi Hakan için maddi olanaklarını çok zorlayarak bir sünnet düğünü yapmış. Sünnet düğününü izleyen aylarda, yazarın çok önce yaptığı öneri ile, Ali Bey Hakan'a evlatlık olduğunu açıklama girişiminde bulunmuş ve cümlelerini tamamlayamadan oğlu Hakan tarafından susturulmuş; Hakan babasından uzaklaşmış, bunları dinlemek istemediğini söylemiş. Önerilmesine karşın Ayşe Hanım bu açıklamayı yapamayacağını belirtmiş ve bu açıklama sırasında o ortamda bulunmak istememiş. Evlatlık konusu daha sonraları hiç bir biçimde gündeme getirilmemiş.

Botan'ı evlat edinen Veli Bey 46 yaşında, lise mezunu, lokanta işletmecisi, Fatma Hanım 37 yaşında, yüksekokul mezunu, halen bir kamu kuruluşunda memur olarak çalışıyormuş. Bir yıl öncesine kadar Fatma Hanım Ali Bey'in memuru olarak çalışıyormuş. Fatma Hanım memuriyete başladığından beri Ali Bey ve Ayşe Hanım ile tanışıyormuş. Veli Bey ile Fatma Hanım 9 yıl önce 4 yıl süren flört dönemi sonrasında evlenmişler. 8 yıl önce Fatma Hanım'a endometriyum CA (rahim kanseri) nedeniyle TAH + BSO (Total abdominal histerektomi ve bilateral salpingo ooferektomi - rahim, tüpler ve yumurtalıkların alınması ameliyatı) yapılmış. Veli Bey 6 aydır Ankara dışında yaşıyormuş. Bir sayfiye kentinde kiraladığı lokantanın işletmesini üstlenmiş. Yakın zamanda bu kente taşınacaklarmış. Evlendiklerinden beri ciddi hiç bir sorunları olmamış. Fatma Hanım'a göre eşinin işinden dolayı o kadar az görüşüyorlar ki ilişkilerini kötü olarak etkileyebilecek bir olay gelişmiyormuş.

Fatma Hanımın jinekolojik ameliyatı öncesinde yaşadığı gebeliği düşük ile sonlanmış. Bu dönemde Veli Bey ile Fatma Hanım evliliklerinin

birinci yılındaymışlar. Ameliyat sonrası çocuğunun olamayacağını öğrenmesi sonrasında Fatma Hanım evlatlık bir çocuk almayı düşünmüş. Eşi de bu isteğine katılmış. Her iki ailede de aynı isteğin olması üzerine birlikte davranmayı kararlaştırmışlar. İlk girişimleri Fatma Hanım ve eşi başlatmış. Çocuk Esirgeme Kurumu'nda çalışan, tanıdıkları bir memur hanım öncülük etmiş. Evlatlık edinme işlemlerinin her aşamasında bu hanımdan yardım görmüşler. Fatma Hanım'ın girişimine Ali Bey çok istekli olarak katılmış ve çok sevinmiş. Ayşe Hanım istekli değilmiş. Kendi çocukluğunu ve yaşadıklarını başka bir çocukta tekrar yaşama düşüncesinden çok huzursuz olmuş. Hakan ve ikiz erkek kardeşi Botan'ın evlatlık olarak verileceği haber verilmiş. Fatma Hanım'ın iki çocuğa birden bakamayacağı gerekçesi ile paylaşmayı kararlaştırmışlar. Fatma Hanım'a göre kanser hastalığı nedeniyle yakın bir tarihte öleceğini düşünen Ali Bey ve Ayşe Hanım nasıl olsa bu çocukta daha sonra bize kalacak diye baştan beri düşünmüş olabilirlermiş.

Botan'a adını Veli Bey koymuş. Nüfus işlemleri sırasında daha önce taşıdığı, biyolojik annesinin koyduğu Levent ismini, ikinci ismi olarak korumuş. Botan ikiz eşine göre daha bakımsızmış. 1800 gr ilk ağırlığıymış. Botan 14 aylık yürümüş, aynı tarihlerde konuşmaya başlamış. 2-3 yaşında kendini çok güzel bir biçimde sözel olarak ifade ediyormuş. 2 yaşında tuvalet eğitimini tamamlamış. Tuvalet eğitimini annesi vermiş. Dokuz aylıktan beri tek başına yatıyormuş. Uyumadan önce çizgi romanlar okuyormuş. Susadığı ya da çiş geldiği zamanlar kendi başına yatağından çıkıp, işini bitirdikten sonra yatağına geri dönüyormuş. Bebekliğinden beri düzenli olarak uyurken dişlerini gıcırdatıyormuş. Özellikle son altı aydır, babasının evde olmadığı zamanlar annesinin davet etmesi nedeniyle ana oğul birlikte yatıyorlarmış. Suçiçeği dışında bir hastalık geçirmemiş. Evde zamanunun tümünü nerdeyse otomobilleri ile oynayarak geçiriyormuş. Her boy ve cinsten oyuncak otomobili, kamyonu varmış. İnşaat makinelerine karşı ilgiliymiş. Oyuncaklarının tamamına yakını annesi alıyormuş. İsteddiği bir oyuncak reddedilirse tutturamazmış. Ancak bu isteği de genellikle yerine getirilirmiş. Televizyon izlemeye düşkünmüş; çizgi filmleri, belgeselleri, yarışma programlarını izliyormuş. Liderlik yapmayı seven ve herkesin isteklerine uymasını isteyen bir yapısı varmış. Özellikle Hakan'a hükmedermiş. Paylaşan ve paylaşmayı sıırlı olsa da yapan bir çocukmuş. Annesi ile iliş-

kileri genelde çok iyiymiş. 3 yaşından beri kreşe devam ediyormuş, 1996/1997 eğitim yılında ilkokula başlamış. Ders çalışmaktan pek hoşlanmıyormuş. Bu nedenle annesi ile aralarında sık sık gerginlik oluyormuş. Sabah uyanmakta hep zorluk çeker ve annesi ile aralarında çekişmeler olurmuş. Devam ettiği okul ders programı yoğun olan özel bir okulmuş. Öğretmeni başarılı buluyormuş ancak daha başarılı olabileceğini düşünüyormuş. Evlatlık çocuk olduğunu öğretmeni ve okulun psikologu biliyormuş. Babası anneye göre sert yapılmış. Bu nedenle pek babayla birlikte olmuyormuş. İstekli olduğu konularda oldukça dikkatli bir çocukmuş. Anlayışlıymış ve söylenenleri, anlatılanları çabuk kavramış. Yemekte seçici bir çocukmuş; köfte, patates kızartması, pilav, makarna vazgeçilmez menüsüymüş.

Bir yıl önce Fatma Hanımın girişimi ile her iki aile çocuklarına gerçek anne baba olmadıklarını, evlatlık olarak alınıp, büyütüldüklerini söylemeye karar vermişler ve bu konuda danışmak için bir çocuk psikiyatrisi kliniğine başvurmuşlar. Öneri üzerine çocuklara eş zamanlı olarak evlatlık olduklarını açıklamayı planlamışlar ancak Ayşe Hanımın isteksizliği üzerine ertelemişler. Fatma Hanım, Botan 4-5 yaşlarında iken aileden bir hanımın gebeliği sırasında oğluna bazı çocukların annelerinin karnında büyüdükten sonra doğduklarını anlatmış. Kendisi ise oğlunu hastaneden aldığını söylemiş. Bu cümle Botan'ı çok huzursuz etmiş. Annesinden bir daha böyle konuşmamasını istemiş, "bende senin karnından çıktım" demiş ve bir daha kendisinin hastaneden alındığını söylemesini istememiş. Fatma Hanım'da oğlunun bu isteğine uyarak bir daha aynı konuyu açmamış.

TARTIŞMA

Sunulan olgu öykülerinde her iki ailenin ana baba olma isteği ve bu nedenle evlat edinme öncesindeki çabaları göze çarpmaktadır. Çocuk sahibi olamamaları nedeniyle yaşamış oldukları ruhsal zedelenmeler giriş bölümünde vurgulananlara benzerlik göstermektedir. Her iki ailenin çocuk sahibi olma istekleri çocukların topluma yapılmış olan bağış (biyolojik aile donör) sonrası uygun alıcılara ulaştırılması ile karşılandığı ileri sürülebilir. Ali Bey'in kendisini suçlaması ve depresyon eş değeri duygusal bir döneminin olması, boşanmayı gündeme getirmesi, eşinin do-

ğurganlığını engelleyici olarak kendisini görmesi olarak değerlendirilebilir. Boşanma öncesi-ne Ayşe Hanımı evlat edinmiş olan teyze ve eniştesinin katılması, çocuk sahibi olmanın yücelleştirme savunma düzeneği ile ölüme karşı gelmede ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Bu duruma çözüm olarak evlat edinmeyi buldukları izlenmektedir. Ali-Ayşe çiftinin cinselliklerini bir gebelikle sergileyememeleri, buna karşı Veli-Fatma çiftinin yaşadıkları gebeliğin ağır bir hastalıkla (Endometrium Ca) sonlanması önemli bir fark olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gebelik yaşamamış Ali-Ayşe çiftinin Hakan'a karşı sergiledikleri tutum, Ayşe Hanımın evlatlık çocuk olarak büyümüş olmasının etkilerini de içermektedir. Evlat edinilmiş olduğunun farkında olup, kendi evine dönme arzusunu yıllarca içinde yaşatmış bir annenin evlat edinmesi ile ortaya çıkacak ruhsal süreç çok karışık özellikler sergileyecektir. Yaşadığı aktarım süreçlerinin yoğunluğu göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. Bunların sonuçları olarak Hakan kırılğan, bağımlı, isteklerini yaptıran bir çocuk olarak karşımıza çıkmaktadır. Quinodoz (1996) yazısında beklenen anne-çocuk ilişkisinin yanı sıra, annenin de evlatlık olduğu durumda annenin evlatlık çocuğuna aktarımda bulunduğu ve bu aktarımın ilişkilerinde yoğun olarak yaşandığını vurgulamıştır. Gözlemimiz yazarın bulgusu ile paralellik sergilemektedir. Tanımlanan aktarım ilişkisi nedeniyle Botan'ın Hakan'a göre (böyle bir aktarım yaşamamış olmasından dolayı) çok daha sağlıklı tutum ve davranışlar sergilediğini ileri sürmek olasıdır.

Her iki ailenin çocukları evlat edinmeleri sonrasında sergiledikleri tutumlar koşutluklar içermektedir. Koydukları isimler özellikle babaların beklentilerini içeren anlamlar taşımaktadır: Hakan ismi ile Ali-Ayşe çifti ailelerinin reisini tanımlarken; Botan ismi ile Veli-Fatma çifti yerel özelliklerin sergilemektedirler. Ali-Ayşe çiftinin evlat edinme sırasında ve sonrasında kendi izlerini silercesine adreslerini değiştirmeleri ve her iki ailenin bedensel bakım konusunda sergiledikleri özen çocukları ne denli sahiplendiklerini vurgulamaktadır.

Ruh Sağlığı ve Hastalıkları uzmanına başvurmalarının temel nedeni olan çocukların evlatlık olduklarının açıklanıp açıklanmayacağı, açıklanacaksa ne zaman ve ne biçimde açıklanacağı sorusu evrensel özellikler taşımaktadır. Çocuklara evlatlık olduklarını açıklama Ali-Ayşe çifti için

Veli-Fatma çiftine göre daha fazla zedeleyici olma potansiyeli taşımaktadır. Ayşe Hanımın açıklamaya hiç katılmaması bunu göstermektedir. Evlatlık olmayı açıklama öncelikle çocuğa kendi cinsel yetersizliğini, kısırlığını sergilemektir (Fatma Hanımın açıklamada istekli olması ve itici rol oynaması yaşadığı gebelikte ilişkili midir?). Buna bağlı olarak çocuğu kaybetme riski de taşımaktadır. Ancak her iki çocuk da ailelerin açıklama girişimlerini sonuna kadar dinlememiş ve bir ölçüde onlar için zedeleyici olan bu durumu red etmişlerdir. Açıklama sonrası her iki ailede yaşananlar, evlatlık olmayı açıklamamanın, çocuklardan çok ailenin sorunu olduğunu göstermektedir. Ancak çocukların yaşları göz önüne alındığında açıklamanın 'Aile Romanı'nı kurdukları bir döneme denk gelmesi nedeniyle, ailelerin Aile Romanının yaratılmasında etkin görev aldıklarını ileri sürmek olasıdır. Böylece çocuğun zedelenmesi en aza indirilmiştir. Diğer yandan açıklamanın çok ertelendiği (ergenlik ya da erişkinlik dönemleri) durumlarda ise kurgulanmış Aile Romanı tam olarak değersizleştirilir, işlevinden arındırılır ve evlat edinme daha travmatik olur. Fatma Hanımın oğlu Botan'a evlatlık olduğunu sezdirmiş olması ve bunu açıklamaya göreceli olarak daha yatkın olması ve diğer aileyi de zorlaması dikkat çekicidir. Ergenlik dönemi öncesinde, ruhsal gelişim dönemi olarak 'Aile Romanı'nın kurulduğu bir dönemde evlatlık olmanın açıklanması daha uygun bulunmuş ve her iki aile bu yönde desteklenmiştir. Hakan evlatlık olmayı konuşmak, açıklamaları dinlemek istemezken, Botan da bu durumu işaret eden cümlelerin annesi tarafından tekrar kullanılmasına olumsuz tepki vermiştir.

Howe (1997) 211 olgu ile yürüttüğü, uzunlamasına çalışmasında yeni doğan döneminde evlat edinilenlerin dörtte birinin ergenlik döneminde sorunlar yaşadıklarını bildirmiş, geç dönemde evlat edinilenlerin %28'inde sorun izlenmediğini saptamıştır. Benzer biçimde çok erken yaşlarda, yenidoğan döneminde evlat edindikleri için Ali-Ayşe ve Veli-Fatma çiftlerinin evlatlık çocuklarının olası biyolojik çocuklarının sergileyebilecekleri ruhsal sorunların ötesinde ruhsal sorunlar taşıdığı ya da taşıyacağı var sayılamaz. Ancak bu durum Ayşe Hanımın evlatlık olmasından dolayı farklılık içermektedir.

Goldstein ve Goldstein (1996) yazılarında Anna Freud'e atıfta bulunarak evlat edinilen çocukların da diğer çocuklar kadar, hatta daha fazla, de-

vamlılık ve süreklilik gösteren bakıma gereksinimlerinin olduğunu vurgulamışlardır. Evlat edinme öncesindeki fizik durumları değerlendirildiğinde Hakan ve Botan'ın gerekli bakımı gördükleri bireysel öykülerinden anlaşılmaktadır. Hakan, Botan'a göre annesinin (Ayşe Hanım) evlatlık olarak büyümüş olmasından dolayı gereksinimi olan bu bakımı abartılı bir biçimde fazlasıyla almıştır. Burada özellikle anneannesi ve dedesinin (Ayşe Hanımın evlat edinen teyze ve eniştesi) rolünün de önemli olduğu ileri sürülebilir.

DiLalla ve arkadaşlarının (1996) ayrı yetiştirilmiş 65 dizigot ve 54-monozigot ikize uygulanan MMPI değerlendirme sonuçlarını bildirdikleri çalışmalarında, evlatlık çocukların geliştirdikleri kişiliklerde genetik yüklülüğün altını çizmişlerdir. İkiz olmalarına karşın sergiledikleri ve yansıtılan kişilik özellikleri gözönüne alındığında DiLalla ve arkadaşlarının (1996) çalışmalarında tanımlanan genetik yüklülük işaretleri sunulan evlatlık kardeşlerde saptanmamıştır.

de Ajuriaguerra ve Marcelli'nin (1989) belirttikleri gibi sevginin hakim olduğu bir ortamda çocuğun sorduğu ya da ailenin doğrudan açıkladığı cinsellik, gebelik, doğum ve evlat edinme hakkındaki sorulara verilen uygun yanıtlar ilişkili etkilememektedir. Söz konusu bilginin geç dönemde verilmesinin ise (ergenlik ve sonrası) ilişkilerin zedelenmesine yol açtığı bilinmektedir. Bu yazarların aktardıklarına göre evlat edinilmiş çocukların psikopatolojileri özellik göstermez (Genel toplumda %1.3, evlat edinilenlerde %2.9 oranında çocuk psikiyatrisi kliniklerine başvuru vardır). Ancak ailelerin yardım talepleri daha siktir.

Cohen (1996) psikanaliz ile üç yıl izlediği beşbuçuk yaşındaki evlat edinilmiş erkek çocuk olgusunda, biyolojik anababanın kaybını travmatik kayıp olarak nitelemektedir. İzlenen çocuklarda bu bulguyu destekleyecek belirti saptanmamıştır.

Derdeyn (1996) birçok çocuk için evlatlık olmanın yarattığı narsistik yaralanmanın sevilmemeye, kirlilik, öfkeli olma ya da diğer kötülüklerle kapatılma çabası biçiminde dışa vurduğunu belirtmektedir. Yazara göre bazı çocuklar ise tüm olumsuzlukları biyolojik ailelerine yüklemekle hafifletmeye çalışmaktadır, ancak bu süreç daha zordur. Birçok çocuk yeniden evlat edinilmesini düşünür, çok sıkıntılı bağlanma süreçleri sergiler.

yebilirler. Bu açıklamaları doğrulayacak veriler buradaki olgularda gözlenmemiştir.

Ergenlikle aile öyküsüne ilgi artmıştır. Evlatlık çocuk bu bakımdan iki kez zorlanır, aile öyküsü içine kendisini (öykü ile) yerleştirmekte güçlük çeker ve köklerini araştırma çabasına girer. Erişkin olduğunda ise en büyük korkusu ensest yaşamaktır.

de Ajuriaguerra ve Marcelli (1989) için iki sorun önemlidir: Ailenin kaygısı ve çocuğun var sayılan ya da gerçek olan kaygısı. Eğer aile bireyleri çift olarak kısırlıklarını cinsel güçsüzlük olarak algıyorlarsa, bu sorunu ana babalıklarının da yetersizliği gibi yansıtabilirler. Bu durumda özellikle evlat edinme işlemi öncesinde ruhsal desteğe gereksinimleri vardır. Eğer aile sevgi içinde, birlikte davranan bir çift ise; çocuğun zaman içinde soracağı cinsellik, gebelik, doğum ve evlatlık edinme hakkındaki sorulara uygun yanıtlar vermişse; bu durum çocuğu daha meraklı kılar ancak çocukla aile arasındaki duygusal ilişkiyi etkilemez. Yazarın tanımladığı bu özellik Botan'ın izlenmesi sırasında gözlenmektedir.

Sunulan olgular ve derlenmeye çalışılan bilgilerle çocuk psikiyatrisi günlük uygulamalarında hiç ender olmayan evlatlık alma ve evlatlık olmanın değerlendirilmesinin uygun olacağı, dinamik işleyişin gözönünde tutulmasının yapılacak çalışmaya katkıda bulunacağı kanısına varılmıştır.

KAYNAKLAR

de Ajuriaguerra J, Marcelli D (1989): *L'Abandon - L'Adoption. Psychopathologie de l'Enfant içinde* Masson, Paris s:419-426.

Atasoy A Z (1998): *İmge bebek: Bir alan çalışması. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 5(1): 3-8.

Ateş S (1988): *Kur'an-ı Kerim Tefsiri. Ahzab suresinin 4. 5., 37-40. ayetleri. Milliyet yayınları. İstanbul.*

Büyük Larousse (1986): Cilt:9 s:5194-5195 İstanbul.

Cohen S (1996): *Trauma and the developmental process. Excerpts from analysis of an adopted child. Psychoanal Study Child*. 51: 287-302.

Code de Droit Canonique (1983): s:16 ve 192. Editions Centron-Cerf-Tardy Paris.

Derdeyn A P (1996): *Adoption. Child and Adolescent Psychiatry: A Comprehensive Textbook. içinde. M. Lewis (ed). Williams and Wilkins, Baltimore, s:1110-1118.*

DiLalla DL, Carey G, Gottesman I I., Bouchard T J Jr (1996): *Heritability of MMPI personality indicators of psychopathology in twins reared apart. J. Abnorm. Psychol.* 105(4): 491-499.

Goldstein J, Goldstein S (1996): *"Put yourself in the skin of the child" She said. Psychoanal Study Child*. 51:46-55.

Hastings J (1951): *Adoption. Encyclopedia of Religion and Ethics. Vol: 1-2 s:105-114. New York.*

Howe D (1997): *Parent-reported problems in 211 children: Some risk and protective factors. J. Child Psychol. Psychiat.* 38:401-411.

Quinodoz D (1996): *An adopted analysand's transference of a "Hole-Object". Int. J. Psycho Anal.* 77:323-336.

Rank O (1909): *Le Mythe de la naissance du héros. Edition Payot, 1983 Paris.*

Öztürk Y N (1995): *Kur'an-ı Kerim Meali. Ahzab suresinin 4., 5., 37-40. ayetleri. Yeni Boyut Yayınları, İstanbul.*

Soulé M (1968): *Contribution clinique à l'imaginaire des parents où le roman de polybe et mérode. Rev. Psychanal.* XXXII. 3. 419-459.

Soulé M (1992): *Filiatınon parental. Ders notları. Paris.*

Soulé M, Noël J (1997): *L'Adoption. Nouveau Traité de Psychiatrie de l'Enfant et de l'Adolescent (içinde). (Yayıncılar: Lebovici S., Diatkine R. ve Soulé M.) Presses Universitaires de France PUF. Paris. Cilt:4, S.2679-2701.*

Tuncer S (1974): *Nevrozların psikoanalitik teorisi. Otto Fenichel (İngilizce aslından tercüme) Ege Üniversitesi Matbaası. Bornova-İzmir. s:87.*